

ня, запам'ятовування та інші психічні процеси. Якщо структура навчальної діяльності спрощується, зводиться до сприймання й запам'ятовування готових істин, словесних формулювань, то поняття по-справжньому не засвоюються, і позитивний вплив навчання на розвиток особистості дуже зменшується.

Кожна система понять (граматичних, математичних, географічних та ін.) пов'язана з відповідною їй системою розумових дій, операцій. У навчанні така система випереджує наявний в учнів рівень розвитку мислення. Тим самим створюються внутрішні суперечності між заданим і наявним, що й стає рушійною силою розвитку мислительної активності учнів. Щоб перебороти ці суперечності, слід виробляти в учнів відповідні розумові дії, операції (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення та ін.)

При догматичних методах навчання, які зводяться до повідомлення готових істин, ці суперечності в більшості учнів не розв'язуються, внаслідок чого мислення не піднімається на вищий рівень, поняття не стають справжнім надбанням, не стимулюють розвитку дитини, не відповідають вимогам соціалізації особистості.

Таким чином, основне завдання процесу соціалізації полягає в забезпеченні умов для становлення дитини як суб'єкту навчальної діяльності, який зацікавлений у самоєміні й здатний до неї.

Н.І. Зеленкова

Розвиток пізнавальної самостійності школярів, як умова гуманізації навчально-виховного процесу.

Демократизація й гуманізація суспільства ставить перед школою одне з головних завдань - формування в підростаючого покоління загальнолюдських цінностей.

Повернення до людини як самоцінності суспільства вимагає зміцнення особистого фактору в оновленні суспільних відношень на сучасному етапі, зміцнення характеру навчально-виховного процесу.

Виконання цього завдання неможливе без гуманізації змісту загальноосвітньої школи. Проблема перетворення школи в майстерню людяності, майстерню гуманності хвилювала творчих людей і педагогів у різні історичні епохи, починаючи з Я.А. Коменського.

Це соціальна замовлення суспільства потребує від школи педагогічно обгрунтованої системи реалізації поставленої мети. Основними напрямками

модернізації змісту освіти є гуманізація, інтеграція навчання, впровадження нових педагогічних технологій, формування творчої особистості учнів. Тому особливу значимість у підготовці школяра до життя набуває проблема погодження духовно-моральних, ділових організаційно-виконавчих якостей, в сукупності яких важливе місце займає ініціатива, активність, пізнавальна самостійність.

┌ Одним із головних положень науки є визнання того, що особистість і всі її якості не тільки проявляються, але й формуються в різних видах діяльності. Людина тим багатша, чим більше вона втягнута на кожному етапі розвитку в різні сфери діяльності. Причому це багатство визначається, за ствердженням М.С. Когана, активністю особистості вже в освоєних нею попередніх етапах розвитку видах діяльності при їх доповненні новим видом, який претендує на роль ведучого. ┐

Навчально-пізнавальна діяльність є для школяра ведучим типом діяльності, в межах якої здійснюється становлення її індивідуальності, розвиток пізнавальних сил і здібностей.

Ступінь включення школярів в діяльність навчання визначається тим, наскільки широкі можливості надає йому дидактична система для прояву своєї особистої активності й самостійності в плані освіти. А це, в свою чергу, залежить від змісту й умов організації навчально-виховного процесу в школі.

Пізнавальна самостійність школяра виступає в специфічній формі навчально-пізнавальної діяльності і залежить від усіх її закономірностей, має свій предмет, мотив, мету, засоби і результати. Але ця діяльність береться не заради себе самої, а для того, щоб досягти якісно іншої мети - формування особистості.

Пізнавальну самостійність в своєму дослідженні ми розглядали як здібність засвоєння знань, готовність школяра до пошукової роботи.

Важливим засобом розвитку її вибрали систему нестандартних пізнавальних завдань. Ми розрізняли їх за типом пізнавальних задач:

- за характером проблем (І.Я. Лєрнер);
- за рівнем пізнавальної самостійності школярів (В.О. Ошницук);
- за прийомами розумової діяльності (Д.М. Богоявленський).

Зібрані нами дані дозволяють говорити про те, що, виконуючи завдання різного ступеня складності, учні оволодівають вмінням планувати свою роботу, збирати і опрацьовувати необхідний матеріал, використовувати різні методи й прийоми розумової діяльності. Їх рішення потребують творчого по-

шуку, винахідливості, оригінальності, незалежного судження, що дозволяє повірити в свої власні сили.

Л.С. Рибалко

Вплив організації самоконтролю школярів на розвиток їх інтелектуальних можливостей

В умовах демократизації та гуманізації громадського життя, відродження національної школи складаються умови для розвитку особистості в процесі навчання й реалізації її інтелектуальних можливостей.

В педагогічній науці відносно задовільно розглядаються питання організації сприйняття, запам'ятовування, репродуктивного опрацювання дій, проте дуже мало уваги приділяється контролю та самоконтролю в різних його формах. Як свідчить практика, вчителі з різних причин недостатньо звертають увагу на організацію самоконтролю як компонента навчально-пізнавальної діяльності школярів.

У виконаному нами дослідженні самоконтроль розглядається як компонент навчальної діяльності школяра. Навчальну діяльність розуміємо як особливу форму прояву активності особистості учня, що приводить до зміни самого себе як суб'єкта навчання, стає безпосередньою основою його розвитку (концепція В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна). Але школяр може брати участь у процесі навчання як суб'єкт діяльності лише тоді, коли він набуває вмінь самостійно ставити мету навчально-пізнавальної діяльності, навчальні завдання для засвоєння змісту освіти. Розв'язання поставлених завдань може сприяти реалізації розвиваючої функції навчання, коли учні будуть здійснювати дії самоконтролю, тобто зіставляти та оцінювати результати навчально-пізнавальної діяльності з даною метою (Г.С. Костюк, С.Л. Рубінштейн).

Отже, систематичне зіставлення процесу навчання і його результатів неминуче приводить до виникнення й розвитку дій контролю й оцінки як самостійного компоненту навчальної діяльності, що завершує дидактичний цикл учня, стимулюючи постановку нових цілей, завдань, або корегування вже визначених.

Оволодіння суб'єктом прийомами самоконтролю приводить до специфічного узагальнення способів здійснення окремих навчальних дій, умінь навчання, що сприяє підвищенню якості навчання школярів.